

Тауерз»¹ у Нью-Йорку, де вона облаштувала для себе помешкання на тридцять другому поверсі в елегантному японському стилі. Навіть тоді її життя продовжувало свій шалений, нестримний ритм. У її квартирі побувала лєвова частка японських митців, інтелектуалів, бізнес-персон і навіть кілька урядовців та один чи кілька гангстерів. Мені не випадала нагода з нею зустрітися аж до нашого знайомства у 1985 році. Хоча як учений-японіст я раніше чув її ім'я, але майже нічого про неї не знав. Наша дружба міцнішала, і вона довіряла мені все більше. Одного дня я запитав, чи дозволить вона розповісти світові її історію.

— Що ж, Джейкобе-сан², можливо, й дозволю. За умови, якщо запишете її ви, — відповіла вона.

Отож, ми взялися до роботи. Саюрі чітко дала зрозуміти, що вона б радше диктувала мені свої мемуари, аніж писала їх сама. За її словами, вона настільки звикла до живої розмови, що просто не знатиме, що робити, якщо в кімнаті не буде нікого, хто слухає. Я погодився й писав під диктовку протягом 18 місяців. Мене ніколи не турбував кіотський діалект Саюрі (в якому гейша називається *гейко*, а кімоно інколи називають *обебе*), допоки я не замислився, як саме передати ці тонкощі при перекладі. Я загубився в її світі від самого початку. Щоразу, за деяким винятком, ми зустрічалися ввечері. За давньою звичкою це був саме той час, коли Саюрі думалося найкраще. Зазвичай вона воліла працювати у своїй квартирі у «Вальдорф Тауерз». Але час від часу ми зустрічалися в окремій кімнаті японського ресторану на Парк Авеню, де її добре знали. Як правило, наші зустрічі тривали дві-три

¹ «Вальдорф Тауерз» (Waldorf Towers) — розкішні апартаменти в окрузі Мангеттен, м. Нью-Йорк.

² Сан — ввічливий суфікс у японській мові, який додається до імені чи прізвища на знак пошани, на кшталт «пан», «пані».

години. Попри те що ми записували на диктофон кожен розповідь, секретар Саюрі була присутня на кожній із зустрічей та сумлінно усе занотувала.

Але Саюрі ніколи не говорила на диктофон чи до свого секретаря. Вона завжди говорила до мене. Коли в неї виникали сумніви, як продовжити розповідь, саме я допомагав їй зорієнтуватися. Я завжди почував себе фундаментом, на якому базувалася вся справа, й відчував, що світ не почув би її історії, якби я не завоював її довіри. Зараз я почав розуміти, що правда може мати інший відтінок. Саюрі обрала мене як свого особистого секретаря, який запише її історію. Але, можливо, вона також чекала, допоки з'явиться потрібна людина.

Саме тут постає ключове питання: чому Саюрі хотіла, щоб про її історію дізналися? Хоча гейші не складають офіційної клятви мовчання, їхнє життя ґрунтується на єдиній японській конвенції, згідно з якою все, що відбувається в установі вранці, і те, що відбувається за зачиненими дверима ввечері, ніяк не пов'язано і має завжди залишатися розмежованим. Гейші не говорять про свій життєвий досвід просто так, до відома. На кшталт повій, їхніх протезе нижчого класу, гейші зазвичай володіють пікантною інформацією і знають, чи є та чи інша публічна особа простим смертним. Можливо, саме через їхню честь ці нічні метелики виступають об'єктами суспільної довіри. Однак гейша, яка підірвала цю довіру, опиняється в непридатному становищі. Обставини, за яких Саюрі розповідала свою історію, були винятковими. У тому розумінні, що ніхто з Японії більше не мав над нею влади. Її зв'язок із рідною країною вже був розірваний. Так частково стає зрозумілим, чому «конвенція тиші» її більше не турбувала. Проте зовсім не пояснює, чому вона вирішила розповісти свою історію. Я боявся про це запитати. А що,

якщо копаючись у своїх сумнівах, вона передумає? Навіть коли рукопис було закінчено, я не міг наважитися. Тільки після того, як вона отримала аванс від видавництва, мені стало духу спитати, чому ж у неї виникло бажання записати історію свого життя?

— А що ще мені робити з моїм життям зараз? — відповіла вона.

Чи справді її наміри були такими щирими, нехай читач вирішує сам.

Попри палке бажання того, щоб її біографія була записана, Саюрі все ж таки наполягала на кількох умовах. Вона хотіла, щоб рукопис був опублікований лише після її смерті та смерті кількох чоловіків, які були ключовими фігурами в її житті. Як з'ясувалося пізніше, вони всі померли раніше за неї. Саюрі дуже переймалася, щоб її одкровення нікого не присоромили. Я залишив імена без змін, де це було можливим. Хоча навіть від мене особи деяких чоловіків Саюрі все ж тримала в таємниці, використовуючи досить поширене серед гейш правило поведінки: говорити про відвідувачів через використання епітета чи перифраза. Зустрівши таких героїв, як пан Снігопад (чиє прізвисько напрошується само собою через лупу), читач, гадаючи, що Саюрі просто намагається бути дотепною, може неправильно зрозуміти її справжніх намірів.

Коли я запитав у Саюрі дозволу використовувати диктофон, моєю метою було уникнути можливих помилок секретаря під час запису розповіді. З моменту її смерті минулого року я намагаюся зрозуміти, чи був у мене також інший намір. Наприклад, зберегти її голос із притаманною йому виразністю, яка рідко мені траплялася. Зазвичай вона говорила м'яким тоном, таким, який би ви очікували почути від жінки, яка побудувала кар'єру, розважаючи чоловіків. Але коли вона хотіла вселити життя

в епізод, її голос лунав так, що в мене складалося враження, наче в кімнаті було шестеро чи восьмеро людей. Інколи я вмикаю її записи вечорами в робочому кабінеті, й мені важко повірити, що вона вже не з нами.

*Джейкоб Гааргіус
Арнольд Русофф, професор з історії Японії,
Нью-Йоркський університет*

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Уявімо, що ми з вами сидимо у затишній кімнаті з видом на сад і за бесідою ковток за ковтком насолоджуємося зеленим чаєм. Ми говоримо про давно минулі дні, і тут я вам кажу:

— Того дня я когось зустріла... Це був найкращий день у моєму житті й водночас найгірший.

Гадаю, ви облишите пити чай, поставите чашку і запитаєте:

— То який саме? Найкращий чи найгірший? Неможливо, щоб було і так, і так.

Зазвичай, я б також із себе поглузувала і визнала б, що ви маєте рацію. Та правда в тому, що той день, коли я зустріла пана Танаку Ічіро, справді був одночасно найкращим і найгіршим днем мого життя. Цей чоловік так мене зачарував, що навіть рибний запах його рук був для мене ароматом парфумів. Якби не він, переконана: я б ніколи не стала гейшею.

Моє народження та виховання ніяк не було пов'язане з тим, щоб стати кіотською гейшею. Я навіть родом не з Кіото. Мій батько був рибалкою, ми мешкали в маленькому містечку Йороїдо на узбережжі Японського моря. За все своє життя кількість людей, якими я хоч словом обмовилася про своє дитинство чи родину, можна перерахувати на пальцях. Я майже ніколи нікому не розповідала про Йороїдо, або ж про будинок, у якому зростала, або ж про моїх батьків, або про мою старшу сестру. І точно нічого про те, як я стала гейшею чи як це — бути нею.

Більшість людей віддає перевагу думці, що і моя бабуся, і мати були гейшами, а мистецтво танцю я почала вивчати з того самого моменту, як мене відлучили від грудей. Пам'ятаю, якось багато років тому я наповнювала чарку sake чоловікові, який за розмовою згадав, що лишень минулого тижня був у Йороідо. Від його слів я почувалася як той птах, що перелетів океан і за тисячі кілометрів зустрів створіння, яке знає, де його гніздо. Я настільки була вражена, що мені було не до снаги стриматися:

— Йороідо?! Я там виросла!

Бідолашний! Вираз його обличчя пройшов крізь палітру яскравих виразних змін. Чоловік щонайдужче намагався усміхнутися, але глибокий подив, який йому не вдалося приховати, зіграв не на його користь.

— Йороідо? — перепитав чоловік. — Цього не може бути.

Віддавна я опанувала техніку штучної посмішки, яку я називаю «посмішкою Но» за схожістю до застиглих рис театральних масок¹. Таку посмішку чоловіки можуть трактувати на свій лад. Це, безперечно, її перевага. Ви навіть не уявляєте, як часто вона мене рятувала. Я вирішила скористатися нею й тоді. Звісно, це спрацювало. Чоловік видихнув на повні груди й, перехиливши наповнену мною чарку sake, зайшовся сміхом. Переконана, що той сміх був швидше викликаний полегшенням, ніж будь-чим іншим.

— Сама думка, — сказав він крізь сміх, — що ви зростали в такому болоті, як Йороідо, це ж як наколотити чаю у відрі!

Засміявшись знову, чоловік мовив:

¹ Театр Но — традиційний театр Японії, обов'язковим атрибутом якого є використання масок під час вистав.